

JÖN TÜRKLERDEN İTTİHATÇILARA

BİR KİMLİK TAHLİLİ ÇALIŞMASI

HAKAN BURAK UZ

✉ / otukennesriyat

YAYIN NU: 2228

EDEBÎ ESERLER: 1177

T.C. KÜLTÜR ve TURİZM BAKANLIĞI

SERTİFİKA NU: 49269

ISBN: 978-625-408-846-9

www.otuken.com.tr | otuken@otuken.com.tr

ÖTÜKEN NEŞRİYAT A.Ş.®

İstiklâl Cad. Ankara Han 65/3 • 34433 Beyoğlu-İstanbul
Tel: (0212) 251 03 50

Genel Müdür: Ertuğrul Alpay

Genel Yayın Yönetmeni: Göktürk Ömer Çakır

Editör: Oğuzhan Murat Öztürk

Kitap Editörü: Hasan Ali Polat

Kapak Tasarımı: Mahmut Doğan

Dizgi-Tertip: Mahmut Doğan

Kapak Baskısı: CB Matbaacılık

Baskı: Çınar Matbaacılık ve Yayın Sanayii Ticaret Ltd Şti
Yüzyıl Mah. Matbaacılar Cad. Ata Han Nu: 34 K: 5
Bağcılar-İstanbul
Tel: (0212) 628 96 00
Sertifika Nu: 45103

Kitabın bütün yayın hakları Ötüken Nesriyat A.Ş.'ye aittir. Yayınevinden yazılı izin alınmadan, kaynağın açıkça belirtildiği akademik çalışmalar ve tanıtım faaliyetleri haricinde, kısmen veya tamamen alıntı yapılamaz; hiçbir matbu ve dijital ortamda kopya edilemez, çoğaltılamaz ve yayımlanamaz.

İstanbul - 2025

Hakan Burak Uz: 1973 yılında doğdu. Lisans öncesi Eskişehir, Samsun ve Sakarya illerinde tamamladığı eğitiminden sonra 1996 yılında Gazi Üniversitesi, Kamu Yönetimi Bölümünden mezun oldu. İngiltere’de Exeter Üniversitesinde Kamu Yönetimi alanında yüksek lisans eğitimini 2004 yılında tamamladı. Hacı Bayram Veli Üniversitesinde Yakınçağ Tarihinde yüksek lisans eğitimini tamamladıktan sonra aynı üniversitede Türkiye Cumhuriyeti Tarihi alanında doktora eğitimine devam etmektedir. 2000 yılında intisap ettiği Mülki İdare Amirliği mesleği sürecinde Hatay/Kumlu, Zonguldak/Gökçebey, Kastamonu/Hanönü ve Ağrı/Tutak ilçelerinde kaymakamlık, Bitlis ve Rize illerinde vali yardımcılığı ile İçişleri Bakanlığı merkez teşkilatında ve Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreterliğinde çeşitli görevlerde bulundu. Bürokratik hayatına halen İçişleri Bakanlığı merkez teşkilatında devam etmektedir.

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR	9
ÖNSÖZ	11
BAŞLARKEN	17

BİRİNCİ BÖLÜM İDAREDE REFORM İHTİYACININ SERENCAMI

Muhalif Teşkilatlanmanın Öncüleri: Yeni Osmanlılar	47
Elitizmin Pençesindeki Münevverler: Jön Türkler	49
İstanbul'dan Paris'e Meşrutiyet'in Peşinde.....	56
Selanik'te Hürriyet Cemiyeti.....	65
Müstakil Yapılanma/Şube Tartışmaları	69

İKİNCİ BÖLÜM İTTİHATÇILARIN SOSYAL, SİYASİ VE İDEOLOJİK KİMLİĞİNİN TESPİTİ

İttihatçı Kimliğinin Ortaya Çıkışı	87
Etnik Milliyetçiliklerin Çatışma Alanı: Makedonya	96
İttihatçı Burjuva Sınıfı (!).....	103
Bürokratik Aidiyet.....	110
İttihatçılık ve Masonluk.....	117
Cemiyet'in İdeolojisi	135
İttihad-ı Anasır	135
Madalyonun Arka Yüzü: Türkçülük.....	144
Nizamnamelerden Yansıyan Kimlik Kodları.....	151
BİTİRİRKEN	169
KAYNAKÇA	175
EKLER	187
DİZİN	201

KISALTMALAR

Age.	Adı geçen eser
Agm.	Adı geçen makale
BEO.	Bâb-ı Alî Evrak Odası
TFR. I. SL.	Teftiřat-ı Rumeli Evrakı (Rumeli Mûfettiřlięi)
DH. MKT.	Dâhiliye/ Defterler
HSDBA	Hacı Adil Bey Evrakı
İ. HUS.	İrade-i Hususi
Y.EE.	Yıldız Esas Evrakı
Y. PRK. ML.	Maliye Nezareti Maruzatı
İ. MMS.	İrade / Meclis-i mahsus
İ. TAL.	İrade / Taltifat
BOA	Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arřivleri Başkanlığı Osmanlı Arřivi
C.	Cilt
ev.	Çeviren
S.	Sayfa
Yay.	Yayınları
Yay. haz.	Yayına hazırlayan
Ed.	Editör

ÖN SÖZ

*“Evvelce başka diyorduk, başka düşünüyorduk,
şimdi bir unsur-ı asli vardır, ona istinat edeceğiz”*

Talat Paşa

İttihat ve Terakki hakikati, tarih ve siyaset ilminin kapladığı alanda yüzyılı aşkın bir süredir varlığını muhafaza etmektedir. Başka bir ifadeyle Cemiyet, hükmi şahsiyeti ortadan kalkmasına rağmen, infisaldan yüz küsur sene sonra bugün bile iddia edilen aksine “siyasi ve içtimai tarihin müzesine” nakledilememiş bir varlıktır. Bununla birlikte, demokrasi, hukuk, laiklik, eğitim, sosyal ve siyasi kimliklerin inşası gibi konularda Türk modernleşmesinin ilk ciddi tecrübelerinin edinildiği II. Meşrutiyet’e giden süreçte ortaya çıkan İttihatçı kadroların gerek bu dönemde gerekse mütareke ve erken Cumhuriyet dönemlerinde zamanın ruhuyla uyumlu olarak etkinliklerinin arttığı ve azaldığı dönemlerden bahsetmek mümkündür.

Bu serencamı konu edinen çalışmaların hem siyaset hem de tarih ilminin çatısı altında kendine yer bulduğunu görürüz. Cemiyet ve fırka kimliğini aynı bünyede barındırabilen İttihat ve Terakki yapılanması, bu anlamda farklı akademik disiplinler içerisinde araştırma yapmaya imkân sağlamaktadır. Bu araştırmalardan tarih alanında İttihatçılığı konu edinen çalışmalar aynı alandaki diğer çalışmalarının kahir ekseriyetinden ayrıldığı gibi, siyaset bilimi sahasında İttihat ve Terakki üzerinde yapılan çalışmaların da aynı şekilde emsallerinden farklı bir mahiyet arz ettiği görülür. Bu zaviyeden değerlendirildiğinde, bu çalışmanın disiplinler arası bir arayışın neticesi olarak ortaya çıktığı söylenebilir.

İttihat ve Terakki Cemiyeti’nin kronolojik serencamına yer vermekten ziyade hadiselerin kendi içerisinde muhakemesini hedefleyen bu eserin bölümlendirmesi ve çalışma esnasında istifade edilen kaynaklar hakkında kısaca bilgi vermek gerekecektir. Öncelikle şunu vurgulamalıyım ki bu çalışmanın temel amacı Osmanlı Hürriyet Cemiyeti olarak 1906 senesinde Selanik’te ortaya çıkan kadro hare-

BAŞLARKEN

Tarihî hadiseleri merkeze alan çalışmalarda, müellifin, yaşanan dönemle hedef dönem arasında zaman zemininde “tarihsel empati” kurabilmesi, eserin akademik verimliliğine müspet katkı sunar. Bu çerçeveden baktığımızda, kavramların zaman yolculuğunda yüklenedikleri farklı anlamların göz ardı edilmesinin, İttihatçılığın tarihî bağlamından uzaklaştırılarak siyasi tartışmaların odağına yerleştirilmesinde önemli rol oynadığını görürüz. Müntesiplerini memnun etmekten ziyade, içtimai meselelere çözüm arayışının tezahürü olarak ortaya çıkan ideolojilerin, zaman içerisinde, değişen sorunlara yönelik çözüm önerilerini gözden geçirerek yol haritalarını yeniden şekillendirmeleri kaçınılmazdır. Bu zaruri ihtiyaca bağlı olarak ideolojik semboller haline gelen bazı kavramların değişimlerini, geriye dönük bir bakış açısıyla doğru bir tahlile tabi tutamayan araştırmacılar, üzerinde çalıştıkları dönemin ruhunu okuyucusuna yansıtmakta yetersiz kalırlar.

Bu temel kuralı göz ardı eden kimi çalışmalar, ideolojik temelli siyasi hareketleri, dönemin konjonktürel olarak ön plana çıkan sosyal, siyasi ve kültürel tesirlerinden bağımsız değerlendirme hatasına düşmektedir. Bu çalışma kapsamında, Osmanlı Devleti’nin son döneminde, modernleşme arayışlarının neticesi olarak ortaya çıkan ve bu süreçte belirleyici rol üstlenen İttihat ve Terakki Cemiyeti’nin konu edildiği çalışmaların da zaman zaman bu tespitimize emsal teşkil ettiği görülmüştür. Buna ilave olarak, literatürde “İttihatçılık” kavramının merkeze alındığı eserlerin, müellifinin ideolojik yaklaşımına sıkı sıkıya bağlı olarak şekillenen “İttihatçılık” algısına müstenit, birbirinden farklı hatta zaman zaman birbiriyle çelişen İttihatçı profilleri ortaya koydukları görülmektedir.

Bu değerlendirmeler ışığında, ideolojik taassubun tesirinden kurtulamamış hegemonik bir zümre tarafından şekillendirilen “İttihatçılık” algısı ile popülist beklentilere karşılık vermeyi hedefleyen, akademik kaygılardan uzak, siyasi saiklerle ortaya konulan ya da ekonomik çıkar hedefli çalışmaların literatürde fazlaca yer tuttuğu söylenebilir.

BİRİNCİ BÖLÜM

**İDAREDE REFORM
İHTİYACININ SERENCAMI**

Toplumlar, varlıklarını devam ettirdikleri müddetçe; sosyal, siyasi, ekonomik ve hatta ilmî gelişmelere bağlı olarak süreklilik arz eden bir değişim ihtiyacı hissederler. Bu ihtiyacı tespit edip gidermek uğruna doğru zamanda harekete geçemeyen devletler, dönemin diğer organize yapılarının nüfuzu altına girmekten kurtulamazlar. Ekonomiden silahlı kuvvetlere, eğitimden devlet teşkilatlanmasına kadar birçok alanda ortaya çıkan Osmanlı modernleşmesi süreci, Batı medeniyetinin yaşadığı dönüşümün tetikleyici tesiriyle giderek hızlanmıştır. Bu sürecin idari anlamda başlangıcının genel olarak III. Selim dönemine denk geldiği yönünde güçlü bir kanaat hâkim olmakla birlikte on sekizinci yüzyıldan itibaren Osmanlı münevverlerinin eserlerinde rastlanılan tespitlerin bu politika tercihinde etkili olduğu söylenebilir. Bu kapsamda III. Selim ile özdeşleştirilen “nizam-ı cedit” ifadesini ilk olarak, III. Selim’in tahta geçmesinden yaklaşık elli sene kadar önce İbrahim Müteferrika’nın *Usûl-ü Hikem Fî Nizâmî’l Ümem* isimli eserinde kullandığı görülür.¹ Müteferrika, Osmanlı’da düzenin bozulmasını ordudaki disiplinsizlik ve askerî alanda yeni tekniklerin kullanılmamasıyla izah ederken, Osmanlı Devleti’nin yeniden eski gücüne kavuşması için Avrupa’nın askerî düzeni ve ilmî ilerlemesini model olarak almayı tavsiye eder. Bu tespitin, orduyu yeniden şekillendirmeyi de içerisinde barındıran idari reformlarında III. Selim’e yol gösterici olduğu anlaşılmaktadır.

Aydınlanma döneminin etkisiyle Batı Avrupa’da ortaya çıkan siyasi fikirlerin gelişiminden dışı kapalı yapısı sebebiyle çok fazla haberdar olamayan Osmanlı entelektüel sınıfı, on sekizinci yüzyılın sonundan itibaren Batı medeniyeti ile kurulan diplomatik zeminli temaslarla birlikte tam anlamıyla haberdar olduğu bu süreçten etki-

¹ İbrahim Şirin, “Oksidentalizm Alaturka”, *Osmanlı’da Siyasal Dilin İnşası, Değişen ve Dönüşen Osmanlı İmparatorluğu’nda Kavram ve Söylem*, yay. haz. İbrahim Şirin, Ketebe Yayınları, İstanbul 2023, s. 47-49.

İKİNCİ BÖLÜM

**İTTİHATÇILARIN SOSYAL,
SİYASİ VE İDEOLOJİK
KİMLİĞİNİN TESPİTİ**

İttihatçı Kimliğinin Ortaya Çıkışı

Yirminci yüzyıl başı itibarıyla ülke genelinde teşkilatlanmış en güçlü kadro hareketi olarak Osmanlı Devleti'nin son döneminde, sosyal ve siyasi hayata yön veren İttihat ve Terakki Cemiyeti, Millî Mücadele'yi yürüten kadroların iskeletini teşkil etmekle kalmamış, bir "siyaset laboratuvarı" vazifesi gören Meşrutiyet dönemindeki gelişmelere öncülük ederek Cumhuriyet'in kurucu felsefesinin şekillenmesinde de önemli bir rol oynamıştır. Bu ön kabulden hareketle, Cemiyet'in kuruluş dönemini içeren bir çalışmanın; kurucu kadronun sosyal, siyasi ve ideolojik temayüllerinin tespitiyle birlikte Cemiyet'in kurumsal ve ideolojik yapısının izahını da ihtiva etmesi beklenir. Bununla birlikte, "İttihatçı" kavramının içeriğini belirlemeye yönelik, ideolojik ve siyasi bir tespit yapılırken, yalnızca Cemiyet mensubu fertlerin şahsi kimliklerini belirleyen müktesebatlarına ve fikrî temayüllerine bağlı kalarak yapılacak bir çalışma sağlıklı bir sonuca ulaşmak bakımından yetersiz kalır. Zira, Cemiyet'in ana siyasetini tayin eden isimlerin ferdî siyasi eğilimlerin şekillenmesine, dönemin harici ve dahili hadiselerinin önemli tesirleri olduğu muhakkaktır. Bu kapsamda değerlendirdiğimizde, kuruluş yıllarından, tek başına iktidar olduğu döneme kadar ön plana çıkan fikir akımlarına yakınlığı bakımından tabiri caizse "çok sesliliği" içerisinde barındıran Cemiyet'in, tanımlanmış tek bir kimlik kalıbına hapsedilmesinin mümkün olamayacağı şeklinde yalnız bir gerçeklikle karşılaşırız.¹ Bunun temel sebebi Cemiyet'in

¹ Yahya Kemal'in Paris'te bulunduğu senelerde teşrik-i mesai içerisinde bulunduğu Jön Türk ekibini teşkil eden zevat için kaleme aldığı şu satırlar aslında İttihatçı isimler için de çeşitliliği ifade eden bir tespittir: "İttihad ü Terakki kadar bin türlü zihniyeti, bin türlü yaratılışı, bin türlü emeli bir araya toplamış ve dağılmamış, bilakis zaman geçtikçe daha ziyade toplanmış ve kuvvetlenmiş bir cemiyeti Avrupa'nın ve Asya'nın tarihinde göstermek imkansızdır. İttihatçı ittifağının içinde en dinsiz masonlar yanında en şedid İslam ittihatçıları; en geniş insanıyetçi ve medeniyetçiler yanında en dar kafalı milliyetçiler bulunduğu gibi, en seciyeli tanınmış adamlarla seciyesizlikleri herkesçe malum adamlar, maddi

BİTİRİRKEN

Batı medeniyetinin, kendi içerisinde yaşadığı Aydınlanma ve reform sürecine bağlı olarak elde ettiği küresel ekonomik hâkimiyet, zamanla devletler arasındaki ikili ve çoklu ilişkileri de etkilemiştir. Bu gelişme, Osmanlı Devleti açısından, evvela askerî mağlubiyetler ve beraberinde getirdiği toprak kayıpları, akabinde ekonomi, sanayi ve ticaret alanında yetersizlik şeklinde tezahür etmiş, bu gelişmelerden kaynaklı oluşan moral bozukluğu, Devleti yönetenleri çözüm arayışına itmiştir. On dokuzuncu yüzyılda kurulan kolonyalist dünya düzeninin ilk safhasını oluşturan bu süreçten çıkış yolları arayan Osmanlı aydınları ve idareci sınıfı, çözümü Osmanlı geleneksel idare sistemini güçlendirmekte değil, aksine, Batı'nın takip ettiği yöntemleri kendi idari sistemlerine adapte etmeye yönelik bir ıslahat arayışında bulmuşlardır. Bu ıslahat hareketleri, daha çok askerî ve idari yapı ile eğitim sisteminin iyhasına yönelik olarak sürdürülmüştür. Bu yenileşmenin beraberinde getirdiği modern siyasi kavramlar, fikrî dönüşümün hedef kitlesi haline gelen münevverler ve bürokratlar tarafından ilgiyle takip edilmiş, bu etkileşim güçlü bir idari reform arayışını ve muhalif hareketleri tetiklemiştir.

İdari sistemde Batı tarzı değişim arayışlarının başladığı “Osmanlı-Türk modernleşmesi” sürecine katkıda bulunan ilk “teşkilatlı” yapı, daha çok teorik bir yöntem izlemeyi tercih eden Yeni Osmanlılar olmuştur. Osmanlı Devleti'nde, dinî kaynaklı olmayan ilk sivil muhalefet hareketinin temsilcileri sayılan bu “bürokratik aydın” grubunun, Sultan'ın mutlak yetkisinin halk tarafından değil, Bâb-ı Âli'den ülkeyi yöneten güçlü bürokratlarca kısıtlanmasıyla ortaya çıkan “bürokratik oligarşiye” karşı başlattıkları siyasi muhalif hareket zaman içerisinde anayasal ve parlamenter bir arayışa evrilmiştir. Bu kapsamda, çağın getirdiği modern yönetim anlayışını yakalama arayışında olan Yeni Osmanlıların başlattığı muhalefeti, siyasi varisleri olarak Jön Türklerin devam ettirdiği görülür. 1889 senesinde Tıbbiye talebeleri tarafından gizli bir yapılanma şeklinde ortaya çıkan bu hareket, kısa süre içerisinde devletin yönetilmesi

DİZİN

Semboller

- 93 Harbi 21, 99, 100, 102, 112, 114,
123, 144
1876 Anayasası 39
1905 Rus İhtilali 66
1908 İhtilali 18, 29, 32, 44, 46, 64,
65, 72, 76, 100, 101, 106,
107, 113, 135, 148, 172

A

- ABD 45
Abdullah Cevdet 13, 49, 53, 55, 56,
57, 102, 141
Ahmet Ağaoglu 146
Ahmet Celalettin Paşa 63, 79, 151
Ahmet Rıza Bey 12, 14, 21, 23, 24,
29, 53, 55, 57, 58, 59, 60, 61,
62, 63, 64, 65, 66, 68, 69, 70,
72, 73, 74, 76, 77, 79, 83, 91,
92, 109, 112, 118, 121, 124,
141, 158, 166, 175, 170, 172
Ali Birinci 58, 152
Âli Paşa 47
Ali Suavi 22, 48, 144
Arap İzzet Holo Paşa, 120, 126, 129
Arminius Vambery 107
Arnavutlar 53, 60, 61
August Comte 53, 60, 61
Avusturya-Macaristan 66, 118, 138

B

- Bâb-ı Âli baskını 133
Baltalimanı Muahedesi 96
Ben de Yazdım 14
Beyrut 108, 120, 132
Bulgarlar 92, 140, 162

C

- Carl Schmitt 42, 43
Cavid Bey 14, 74, 88, 115, 121, 122,
123, 127, 134, 160
Celal Bayar 14, 122, 137
Cemal Paşa, 74, 115, 118, 160
Cenevre 52, 60, 61, 62, 63, 79
Cezayir 92

D

- Doktor Bahaeddin Şakir Bey 61,
71, 72, 76, 77, 115, 146, 160,
164,
Doktor Nazım Bey 70, 71, 72, 76,
77, 115, 118, 128, 146, 149,
157, 160

E

- Edirne 72, 73, 74, 79
Elie Kedourie 123, 124
Enver Paşa 14, 66, 68, 70, 71, 76,
77, 88, 106, 115, 120, 133,
160
Erik Jan Zürcher 13, 40, 54, 58, 65,

81, 82, 102, 147
 Ermeniler 93, 103, 104, 112, 131,
 162
 Erzurum 108

F

Fazlı Necip 119
 Fener Rum Patrikhanesi 140
 Filistin 117, 123, 129, 130, 131,
 132, 133
 Fransa 19, 24, 45, 91
 Fransız İhtilali 19, 42, 45, 104, 110,
 135, 170
 Fuat Paşa 47

G

Gaspıralı İsmail 147
 Gazi Ahmet Muhtar Paşa 44, 133
 Gazze 131
 Gerard Lowther 120, 122, 123, 126,
 133
 Gustave Le Bon 29, 59

H

Hacı Adil Bey 9, 74, 75, 149
 Halaskâr Zabitân 116
 Halep 108
 Halil Menteşe 14, 67, 73
 Harput 108
 Hayfa 129, 130, 132
 Hilal Cemiyeti 68, 102
 Hindistan 22, 124, 125
 Hürriyet ve İtilaf Fırkası 89, 94,
 178
 Hüseyin Cahit Yalçın 92, 115, 121,
 149, 160
 Hüsrev Sami Kızıldoğan 70

I

II. Abdülhamid 12, 19, 20, 21, 47,
 50, 51, 53, 57, 58, 62, 63, 65,
 73, 74, 89, 90, 95, 99, 101,
 107, 108, 112, 117, 120, 124,
 125, 129, 130, 131, 132, 144,
 164, 170
 III. Ordu 31, 67, 112, 114, 172
 III. Selim 37, 38, 39, 43, 93, 116,
 176
 II. Mahmut 19, 38, 43, 46, 47, 113,
 116, 138
 II. Meşrutiyet 11, 12, 14, 32, 44, 50,
 55, 64, 70, 80, 82, 83, 89, 90,
 94, 107, 109, 110, 114, 115,
 117, 120, 121, 132, 136, 138,
 139, 148, 151, 152, 154, 157
 II. Wilhelm 80
 III. Ordu 31, 67, 112, 115, 166, 172

İ

İbrahim Müteferrika 37
 İbrahim Temo 14, 53, 56, 57, 103
 İinden Olayları 75
 İngiliz Muhipleri Cemiyeti 121
 İngiltere 5, 19, 24, 33, 45, 63, 94,
 102, 116, 120, 122, 123, 126,
 132
 İsmail Canbulat Bey 67, 68, 128
 İsmail Küçükkinç 13, 55, 56, 72,
 82
 İstanbul 4, 7, 12, 19, 20, 21, 22, 27,
 28, 29, 32, 33, 37, 38, 39, 40,
 42, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 50,
 51, 52, 54, 55, 56, 57, 58, 63,
 65, 67, 68, 69, 71, 73, 74, 77,
 79, 80, 81, 82, 83, 88, 89, 90,

- 95, 98, 99, 105, 106, 107,
108, 111, 114, 115, 116, 118,
119, 120, 121, 122, 123, 124,
129, 130, 131, 136, 137, 138,
144, 145, 149, 150, 152, 155,
156
- İttihatçılar 13, 14, 21, 22, 24, 25,
26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33,
46, 47, 48, 83, 87, 92, 93, 94,
95, 97, 99, 100, 101, 103,
104, 105, 107, 108, 109, 110,
117, 119, 121, 124, 125, 126,
127, 128, 129, 133, 134, 135,
136, 138, 139, 141, 142, 144,
146, 147, 149, 151, 154, 158,
171, 172
- İttihat ve Terakki Cemiyeti 11, 13,
14, 15, 17, 18, 25, 28, 29, 30,
31, 32, 33, 39, 40, 41, 44, 45,
47, 50, 51, 55, 56, 57, 58, 59,
61, 62, 63, 64, 65, 66, 68, 69,
72, 73, 75, 77, 78, 79, 80, 81,
82, 83, 84, 85, 86, 87, 88, 90,
95, 88, 91, 92, 93, 94, 95, 96,
97, 98, 99, 102, 103, 104,
105, 106, 107, 108, 109, 110,
112, 113, 114, 115, 116, 117,
118, 119, 120, 121, 122, 123,
124, 125, 126, 127, 129, 130,
131, 132, 134, 135, 137, 138,
139, 140, 141, 143, 144, 146,
148, 149, 150, 151, 152, 153,
154, 155, 156, 157, 158, 159,
160, 162, 163, 164, 165, 166,
167, 169, 171, 172, 173
- İzmir 90, 108
- J**
- Jean Rodes 126
- Jön Türkler 12, 21, 22, 23, 24, 25,
26, 28, 29, 31, 39, 40, 44, 46,
47, 48, 49, 50, 51, 52, 53, 54,
55, 56, 59, 60, 61, 62, 63, 64,
65, 66, 67, 68, 69, 70, 72, 74,
77, 78, 81, 83, 86, 87, 89, 93,
94, 95, 96, 100, 102, 104,
110, 111, 112, 113, 114, 118,
120, 124, 126, 130, 135, 139,
141, 146, 150, 152, 154, 157,
158, 164, 170, 171, 172, 173
- K**
- Kahire 51, 57, 126, 179
- Kâmil Paşa 64, 117, 132, 133, 157
- Kânun-i Esâsî 21, 39, 51, 91, 106,
107, 108, 136, 151, 156, 164,
166, 170
- Karl Radek 134
- Kazım Karabekir 14, 68
- Kazım Nami Duru 14, 67, 148
- Kiliseler Kanunu 139
- Kosova 28, 75
- L**
- Laurence Oliphant 130
- Lev Troçki 134
- Liberal Parti 33
- Lloyd George 124, 125
- Londra 38, 48, 52, 93, 116, 118,
120, 124

M

Makedonya 7, 31, 65, 66, 67, 72,
75, 92, 96, 98, 100, 101, 102,
108, 140, 142, 154

Manastır 71, 75, 93, 121, 137, 148,
149

Manyasizade Refik Bey 126, 127,
128

Mehmed Tahir Bey 88

Mehmet Rauf (Leskovikli) 14, 77

Mehmet Reşit Bey 57

Meşveret 59, 62, 64, 73, 91

Mısır 48, 77, 92, 122, 124, 125, 158

Miralay Sadık Bey 121, 122, 127

Mithat Şükrü Bleda 14, 67, 128,
163

Mizancı Murat 29, 53, 60, 61, 62,
63, 64, 79, 158

Montesquieu 49

Mustafa Kemal Atatürk 24, 26, 70,
98, 112, 113

Mustafa Reşit Paşa 42, 47

N

Namık Kemal 22, 40, 48, 49, 144,
145

Nicholas O'Connor 116

O

Ohrili Eyüp Sabri Bey 66, 120
Osmanlı Hürriyet Cemiyeti 11,
12, 14, 25, 27, 29, 31, 39, 51,
65, 66, 67, 68, 69, 70, 71, 72,
74, 76, 77, 78, 79, 81, 82, 96,
101, 102, 109, 120, 128, 137,
146, 154, 156, 159, 166, 171

Ö

Ömer Naci Bey 67, 69, 70, 157

Ömer Seyfettin 128, 129, 146, 148

P

Paris 7, 12, 24, 25, 38, 44, 46, 48,
51, 56, 57, 60, 61, 63, 69, 70,
71, 72, 73, 74, 76, 77, 78, 80,
81, 82, 87, 91, 92, 93, 111,
118, 121, 128, 144, 156, 163,
164, 166

Paul Cambon 120, 126

Prens Sabahaddin 21, 24, 29, 46,
53, 59, 61, 63, 64, 70, 83, 90,
91, 92, 93, 94, 105, 112, 116,
117, 141, 158, 170

Primo Türk Çocuğu 129

R

Rauf Orbay 122

Refik Halit Karay 14

Resneli Niyazi Bey 66, 76, 77, 120

Robert Graves 74

Rosa Luksemburg 134

Rothschild'ler 130, 131

S

Sabatayizm 117

Safed 130

Selanik 7, 11, 20, 25, 31, 39, 59,
65, 67, 68, 69, 70, 71, 72, 73,
74, 75, 76, 77, 78, 79, 82, 83,
92, 93, 96, 97, 112, 119, 120,
121, 124, 127, 128, 131, 132,
137, 146, 148, 149, 152, 155,
156, 160, 164, 166, 171, 172

Sırbistan 92

Siyonizm 117, 118, 121, 129, 130,
132, 133
Sultan Abdülaziz 50, 116, 140

Ş

Şam 108
Şinasi 22, 42
Şükrü Hanioglu 13, 26, 44, 52, 53,
55, 57, 58, 60, 61, 62, 63,
66, 71, 72, 73, 78, 79, 91, 98,
102, 121, 137

T

Talat Paşa 11, 33, 44, 66, 68, 88,
115, 149, 150, 160
Tanin 88, 92, 161
Tanzimat 19, 20, 29, 40, 42, 43, 47,
49, 50, 51, 80, 88, 95, 98, 99,
103, 104, 111, 113, 118, 119,
136, 138, 139, 147, 148
Tarık Zafer Tunaya 13, 14, 57, 58,
100, 113, 163
Teşebbüs-i Şahsi ve Adem-i Merke-
ziyet Cemiyeti 93
Theodor Herzl 129
Trablusgarp Harbi 128
Tunus 92

Türk Mecmuası 146
Türk Yurdu 104, 148
Türkiye'de Siyasal Partiler 14

U

Usûl-ü Hikem Fi Nizâmi'l Ümem
37

Ü

Üç Tarz-ı Siyaset 53, 135, 147
Üsküp 28, 93, 137

Y

Yafa 130
Yahudiler 90, 120, 124, 126, 130,
135
Yeni Osmanlılar 7, 20, 21, 22, 26,
40, 47, 48, 49, 56, 110, 136,
147, 169, 173
Young Turks 22
Yusuf Akçura 53, 104, 105, 135,
146, 147

Z

Ziya Gökalp 88, 99, 106, 115, 146,
147, 148, 149, 160
Ziya Paşa 48, 144, 146